

ΦΑΚΕΛΟΣ Νο 01.2
Σεπτέμβριος 2013

Ιστορική Αναδρομή των ΑΞΕ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ
Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης,
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Copyright © 2013

Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Λεωφ. Βασιλ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα

Τηλ.: +30 210 7257 110 | Fax: +30 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ | www.crisisobs.gr | e-mail info@crisisobs.gr, crisisobservatory@eliamep.gr

All Rights Reserved

Ιστορική αναδρομή των ΑΞΕ

Κωνσταντίνα Κοτταρίδη

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος.

Ιστορική αναδρομή των ΑΕΕ

Οι ΑΕΕ και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις σχετίζονται άρρηκτα με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση αφορά στην αλληλεξάρτηση των κρατών μέσω της μετανάστευσης και διάφορων μορφών ανταλλαγής και επηρεάζει την κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική και πολιτική διάσταση των χωρών.

Πηγαίνοντας στα βάθη της ιστορίας, στο 14^ο αιώνα, διαπιστώνεται μεγάλη ανάπτυξη του εμπορίου στην Ευρώπη. Είναι η εποχή που βρίσκονται τα πρώτα ψήγματα πολυεθνικής δραστηριότητας (όχι ωστόσο με την κλασική έννοια της πολυεθνικής) με πρωτεργάτες Ιταλούς τραπεζίτες οι οποίοι μέχρι τα τέλη του 14^{ου} αιώνα έχουν εγκαθιδρύσει περί τις 150 τραπεζικές εταιρίες με διασυνοριακές δραστηριότητες και υποκαταστήματα στο Λονδίνο, την Μπριζ και το Παρίσι. Ταυτόχρονα, διαπιστώνεται η ύπαρξη και άλλων εταιριών, εμπορικών, οι οποίες δρουν σε πόλεις της Ευρώπης.

Το 16^ο και 17^ο αιώνα μεγάλες εμπορικές εταιρίες της Ευρώπης εξαπλώνουν το εμπορικό τους δίκτυο με δεδομένο το πλήθος των αποικιών που κατείχαν τότε οι Ευρωπαϊκές χώρες που τους έδιναν αυτή τη δυνατότητα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη Βρετανική Εταιρία Ανατολικών Ινδιών και Ολλανδική Εταιρία Ανατολικών Ινδιών. Η πρώτη παρήγαγε μετάξι και απασχολούσε περίπου 4.000 κλώστρες, ενώ η δεύτερη ανέπτυξε μονάδα παραγωγής αλατιού, με κύρια πεδία δράσης τους την Ινδία, την Άπω Ανατολή και την Ασία γενικότερα.

Στα μέσα του 17^{ου} αιώνα παρατηρείται μετανάστευση επιχειρηματιών στην Ευρώπη με σκοπό την ίδρυση παραγωγικών μονάδων στο εξωτερικό. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση Ολλανδών επιχειρηματιών οι οποίοι ανέπτυξαν εργοστάσια σιδηρουργίας στη Ρωσία, ενώ Βρετανοί επιχειρηματίες στράφηκαν προς την κλωστοϋφαντουργία, τις μηχανές και των σιδηροδρομικών υλικών.

Ο λόγος που συνετέλεσε στο φαινόμενο της διεθνούς παραγωγής κατά το 16^ο και 17^ο είναι στην ουσία η αποικιοκρατία η οποία διευκόλυνε τη μετανάστευση τόσο των επιχειρηματικών όσο και εξειδικευμένων εργατών στις νέες χώρες.

Με την εμφάνιση της βιομηχανικής επανάστασης στις αρχές του 19^{ου} αιώνα παρατηρήθηκε μία νέα μορφή διεθνών συναλλαγών. Αναπτύχθηκε μία μορφή συνεργασίας μέσω συμβολαίων μεταξύ Βρετανικών επιχειρήσεων και εμπορικών (Βρετανικών) οίκων οι οποίοι ήταν εγκατεστημένοι σε υπερπόντιες κτήσεις. Η μορφή αυτή συνεργασίας αναφερόταν στην αντιπροσώπευση των Βρετανικών εταιριών μέσω αυτών των οίκων προκειμένου να προωθήσουν τις εξαγωγές τους στην Ινδία, τη Μαλαισία και την Μπούρμα που ήταν εγκατεστημένες. Επομένως, αναπτύχθηκε μία συνεργασία η οποία είχε αμοιβαίο όφελος για τα δύο μέρη.

Μία άλλη μορφή διεθνούς επιχειρηματικότητας ήταν οι λεγόμενες free standing companies. Πρόκειται στην πραγματικότητα για εταιρίες οι οποίες είχαν την έδρα τους στη χώρα προέλευσής τους όπου και λαμβάνονταν οι αποφάσεις αλλά ολόκληρη η δραστηριότητά τους λάμβανε χώρα στο εξωτερικό. Θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι ήταν μια μορφή εταιριών venture capital με σκοπό την αξιοποίηση των άφθονων επιχειρηματικών ευκαιριών και τα επεκτεινόμενα σύνορα των αποικιακών αυτοκρατοριών.

Οι πρώτες ΠΕ σύμφωνα με το σύγχρονο ορισμό τους

Οι πρώτες ΠΕ σύμφωνα με το σύγχρονο ορισμό τους συναντώνται μετά το 1830 στη μεταποίηση. Αναπτύσσονται Ελβετικές θυγατρικές εταιρίες στην κλωστοϋφαντουργία στη Νότια Γερμανία, ενώ σε αυτή την περίοδο συναντάται και η γνωστή μας Siemens η οποία εγκατέστησε θυγατρική στην Αγία Πετρούπολη αλλά και στο Λονδίνο όπως επίσης και η γνωστή μας Singer με τις ραπτομηχανές με θυγατρική εταιρία στη Γλασκώβη. Άλλα παραδείγματα αφορούν στην St John del Rey Mining Company, Βρετανική εταιρία στην εξόρυξη χρυσού η οποία εγκατέστησε θυγατρική στη Βραζιλία το 1830 αλλά

και η Γαλλική DuPont στις ΗΠΑ στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας, της σιδηρουργίας και των παραγώγων άνθρακα.

Την ίδια περίοδο συναντώνται και οι πρώτες τράπεζες βρετανικής ιδιοκτησίας, όπως η Bank of Australasia, με υποκαταστήματα στις Δυτικές Ινδίες, τη Ν. Αφρική, τη Λατινική Αμερική, τον Καναδά και την Αυστραλία.

Η επέκταση της εκβιομηχάνισης και η εξάπλωση των ΑΕΕ

Η επέκταση της εκβιομηχάνισης μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, μέσω των μαζικών ανακαλύψεων και της τεχνολογικής προόδου οδήγησε στην αυξανόμενη ανάγκη για πρώτες ύλες αφενός, αφετέρου συνετέλεσε στην υιοθέτηση του προστατευτισμού των εγχώριων αγορών ως πολιτική προώθησης της νηπιακής βιομηχανίας. Υπήρξε σημαντική βελτίωση των επικοινωνιών (τηλέγραφος), των μεταφορών (ατμόπλοιο) και κατασκευάστηκαν οι διώρυγες του Σουέζ (1869) και του Παναμά (1915) οι οποίες διευκόλυναν τη μεταφορά πρώτων υλών στις κύριες αγορές της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής.

Με αυτά τα δεδομένα, οι ΑΕΕ εξαπλώθηκαν ταχύτατα και εκτιμάται ότι κατά το 1914 αποτελούσαν το 9% του παγκόσμιου προϊόντος!

Το μεγαλύτερο τμήμα των ΑΕΕ αφορούσε, όπως είναι αναμενόμενο, στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων (περίπου το 55% του παγκόσμιου αποθέματος ΑΕΕ) ενώ ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 15% ήταν στη μεταποίηση. Το υπόλοιπο, ήταν κατανεμημένο στις υπηρεσίες, κυρίως στις σιδηροδρομικές μεταφορές, στις τράπεζες, τις ασφάλειες και τη διακίνηση προϊόντων.

Είναι χαρακτηριστικό, όπως εξάλλου συνάγεται από τα προαναφερθέντα, ότι περίπου το μισό απόθεμα ΑΕΕ (45%) είχε ως χώρα προέλευσης τη Βρετανία, ακολουθούσαν οι ΗΠΑ (18,6%), η Γαλλία (12,0), η Γερμανία (10,3%), η Ολλανδία, Ιταλία, Σουηδία και Ελβετία κατείχαν συνολικά το 9,6% και τέλος η Ιαπωνία.

Ως προς τις χώρες εγκατάστασης, τη μερίδα του λέοντος κατέχουν οι αναπτυσσόμενες χώρες, η Λατινική Αμερική και η Ασία, ενώ ακολουθούν οι ΗΠΑ, η Δυτική Ευρώπη, η Ρωσία, ο Καναδάς, η Κίνα, Το Χονγκ Κονγκ και η Αυστραλία.

Η περίοδος του μεσοπολέμου

Ανάμεσα στους δύο παγκοσμίους πολέμους οι ΑΕΕ συνέχισαν να αυξάνονται παρά την μεγάλη οικονομική κρίση του 1929. Οι λόγοι ήταν οι ακόλουθοι:

Οι δασμοί διπλασιάστηκαν σε σχέση με το 1913, γεγονός που κατέστησε τις εξαγωγές ακριβότερες και ώθησε τις επιχειρήσεις στη χρήση των ΑΕΕ προς υποκατάσταση αυτών.

Η δημιουργία καρτέλ σε ολιγοπωλιακές αγορές που περιόρισε τον ανταγωνισμό.

Η αύξηση της ζήτησης πρώτων υλών και ειδών διατροφής, συνέβαλε στην αύξηση των ΑΕΕ εκμετάλλευσης φυσικών πόρων αν και ο ρυθμός αυτής της αύξησης ήταν μικρότερος από πριν.

Την περίοδο αυτή η Μ. Βρετανία παρέμενε η σημαντικότερη χώρα προέλευσης κατέχοντας ποσοστό 38,9% οι ΗΠΑ εμφάνισαν αύξηση με ποσοστό 27,7% ενώ το ποσοστό της Γερμανίας κατέρρευσε στο 1,3% λόγω του Α΄ παγκοσμίου πολέμου, και η Γαλλία είχε και αυτή μείωση στο 9,5%.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες εξακολουθούν να είναι οι δημοφιλέστερες χώρες υποδοχής αυξάνοντας το ποσοστό τους, ενώ αύξηση είχε και η Ασία.

Η περίοδος του μεσοπολέμου χαρακτηρίζεται από δύο φαινόμενα σε σχέση με τις ΑΕΕ. Το ένα φαινόμενο αφορά στην καθετοποίηση της παραγωγής μεταξύ των παραγωγικών δραστηριοτήτων και την αυξανόμενη ένταση για εξαγορές και συγχωνεύσεις στο εξωτερικό σε σχέση με τις νέες (greenfield) ΑΕΕ. Το δεύτερο φαινόμενο σχετίζεται με την εξειδίκευση της Ευρωπαϊκής

μεταποιητικής βιομηχανίας στο μηχανολογικό εξοπλισμό, τα είδη διατροφής, τα χημικά, τις ηλεκτρικές μηχανές, τις τεχνολογίες έντασης εξειδικευμένης εργασίας, τα συνθετικά υποκατάστατα φυσικών πρώτων υλών. Η Αμερικανική μεταποιητική βιομηχανία εξειδικεύτηκε σε τεχνολογίες έντασης κεφαλαίου, προϊόντα μαζικής παραγωγής και υψηλής τυποποίησης και σε μεθόδους οργάνωσης και προώθησης παραγωγής μεγάλης κλίμακας.

Η περίοδος μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο την κυριαρχία στις άμεσες ξένες επενδύσεις είχαν οι ΗΠΑ καθώς η πλειοψηφία των υπόλοιπων χωρών προσπαθούσε να συνέλθει από την καταστροφή του πολέμου. Από τις ΗΠΑ προέρχονταν τα τρία τέταρτα των νέων ΑΞΕ στην περίοδο από το 1945 έως το 1960 ενώ το 35% των ΑΞΕ κατευθύνονταν στη βιομηχανική παραγωγή.

Από το 1960 και μετά, οι ΑΞΕ άρχισαν να κατευθύνονται με αυξανόμενο ρυθμό προς τις αναπτυγμένες οικονομίες. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία εξάπλωση των ΑΞΕ και των ΠΕ καθώς κάνουν την εμφάνισή τους νέες δραστηριότητες κυρίως στην παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων υψηλής τεχνολογίας ενώ ταυτόχρονα η διεθνοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας γίνεται εντονότερη.

Η μεταβολή αυτή στον τόπο εγκατάστασης οφείλεται στην αλλαγή του τύπου των ΑΞΕ που επικρατούσε πριν το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Έτσι, από επενδύσεις αναζήτησης φυσικών πόρων οι ΑΞΕ στράφηκαν σε αναζήτηση αγορών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στη μεταπολεμική περίοδο, οι αμερικανικές ΠΕ βρέθηκαν σε πλεονεκτική θέση, διαθέτοντας τα προϊόντα, την τεχνολογία και την τεχνογνωσία οργάνωσης και μάρκετινγκ στην ευρωπαϊκή αγορά.

Μετά το 1990

Πιο πρόσφατα, και όσον αφορά στην περίοδο 1990–2008, το παγκόσμιο απόθεμα ΑΞΕ υπολογίζεται ότι αυξήθηκε κατά 670%!!! Το 2008 υπήρξε μία μικρή κάμψη λόγω της οικονομικής κρίσης. Η παγκόσμια αστάθεια που επικράτησε έκτοτε οπωσδήποτε επηρέασαν τις ΑΞΕ οι οποίες μειώθηκαν κατά 18% το 2012. Την περίοδο αυτή πολλές ΠΕ αναπροσάρμοσαν τα χαρτοφυλάκιά τους, άλλες προέβησαν σε αποεπενδύσεις ή/και μετεγκατάσταση των δραστηριοτήτων τους. Η UNCTAD εκτιμά ότι τα νούμερα για το 2013 θα κινηθούν περίπου όπως και το 2012 ενώ γενικότερα η ανάκαμψη των ΑΞΕ φαίνεται πως θα πάρει περισσότερο απ' ό,τι αρχικά αναμενόταν.

Το Παρατηρητήριο της Κρίσης

Στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, της σημαντικότερης στην μεταπολεμική της ιστορία, αλλά και της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους, η ανάγκη δημιουργίας μιας πρωτοβουλίας για την σοβαρή και τεκμηριωμένη καταγραφή, μελέτη και ανάλυση τόσο της ελληνικής, όσο και της ευρύτερης ευρωπαϊκής κρίσης καθίσταται επιτακτική.

Την ανάγκη αυτή φιλοδοξεί να ικανοποιήσει το Παρατηρητήριο για την Κρίση. Το Παρατηρητήριο για την Κρίση είναι μια πρωτοβουλία του Ελληνικού Ιδρύματος για την Ευρωπαϊκή και Εξωτερική Πολιτική (ΕΛΙΑΜΕΠ) και λειτουργεί με την υποστήριξη του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

Βασικός στόχος του Παρατηρητηρίου είναι να καταστεί κεντρικός κόμβος ενημέρωσης, έρευνας και διαλόγου για την ελληνική και την ευρωπαϊκή κρίση. Γνώμονας του είναι η σοβαρή και νηφάλια παρουσίαση έρευνας, παρεμβάσεων και πληροφοριών στην βάση τεκμηριωμένων επιχειρημάτων και στοιχείων, φιλοδοξώντας να συμβάλλει στην σταδιακή αναβάθμιση του επιπέδου του δημόσιου διαλόγου γύρω από την κρίση. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, το Παρατηρητήριο για την Κρίση οργανώνει την δράση στην βάση τριών βασικών πυλώνων:

- ο Την παροχή εκπαιδευτικού υλικού με στόχο την αναβάθμιση της ικανότητας του μέσου πολίτη, ο οποίος δεν διαθέτει ειδικές οικονομικές γνώσεις, να κατανοήσει βασικές πτυχές της κρίσης.
- ο Την παροχή σοβαρής, τεκμηριωμένης και κατά το δυνατό, ευρείας, όσον αφορά την θεματολογία αλλά και τις διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις, πληροφόρησης για την κρίση.
- ο Την παρέμβαση στον δημόσιο διάλογο, τόσο μέσω της δημιουργίας ενός βήματος για την ελεύθερη διατύπωση διαφορετικών γνώμων και προτάσεων πολιτικής, όσο και με την παραγωγή και διάθεση στην δημόσια σφαίρα νέας, πρωτογενούς έρευνας γύρω από την κρίση.

Η ομάδα του Παρατηρητηρίου για την Κρίση

Υπεύθυνος του Παρατηρητηρίου

- Δημήτρης Κατσίκας, Λέκτορας υ.δ., Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών [Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική Οικονομία]

Μεταδιδακτορικός Ερευνητής

- Κυριάκος Φιλίνης, Διδάκτορας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών [Πολιτική Οικονομία]

Βοηθός Ερευνητή

- Βρεττός Κωνσταντίνος, Υπ. Διδάκτορας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών [Οικονομικά]

Επιστημονικοί Συνεργάτες

- Μαριάνθη Αναστασάτου, Οικονομολόγος, Επιστημονική Συνεργάτιδα, Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνομόνων [Μακροοικονομικά, Οικονομική Μεγέθυνση, Ανταγωνισμός, Διεθνές Εμπόριο]
- Νίκος Χρυσολωράς, Δημοσιογράφος, Ανταποκριτής στα Ευρωπαϊκά Όργανα, Βρυξέλλες

Ειδικός Σύμβουλος

- Νίκος Κουτσιαράς, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, [Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, Απασχόληση και Πολιτική αγοράς εργασίας, Κοινωνική Πολιτική, ΟΝΕ και Μακροοικονομική Πολιτική]

ΕΛΙΑΜΕΠ
ΕΛΙΑΜΕΠ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ